

Posudek oponenta na magisterskou práci **Bc. Kristýny Bekrové** „*Hitler je v háji, Stalin je v háji a já jsem tu pořád.*“ *Analýza životních příběhů manželek a potomků osob odsouzených v procesu v čele s Rudolfem Slánským.* Praha, Pracoviště OH-SD FHS UK 2016, 90 stran

Autorka se v tomto díle rozhodla zúročit svůj dlouhodobý zájem o problematiku paměti politických vězňů a vězeňkyň či jejich rodinných příslušníků a potomků. Pro někoho možná záhadná záliba v dějinách traumatu se z mého pohledu jeví jako velmi záslužná, neboť kvalitních a nezjednodušujících odborných studií na toto téma – na rozdíl od inflace faktograficky pojatých a černobíle laděných popisů obětí politických procesů – není v tuzemsku příliš mnoho. Svým zaměřením na osudy nepřímých aktérů politických procesů padesátých let a jejich metamorfóz paměti se oborově ocitá na pomezí soudobých dějin, pamětních a také biografických studií a psychohistorie. Toto pomezí je v posledních letech sice velmi populární, ovšem klade velmi vysoké nároky na zvládnutí alespoň elementárního niveau všech těchto (sub)disciplín. Na základě pojednávaného díla se domnívám, že autorka v sobě tento potenciál bezesporu má.

Jak je z výčtu sekundární literatury patrné, ve své práci se autorka z teoreticko-metodologického hlediska opírá především o znalosti orální historie, dílem pak i po zmiňovaných paměťových studiích a též psychologie/psychohistorie a obecně zásad kvalitativního výzkumu. Ve výčtu i v samotné práci jsou také zastoupeny některé tituly pojednávající z historického pohledu o dobových událostech z pohledu politických procesů, potažmo o tématu života příslušníků z rodin odsouzených.

Obecně právě v absenci širší palety titulů k dějinám čtyřicátých až šedesátých let, zejména pak dějin stranických, včetně rehabilitací spatřuji největší slabinu celé práce. Jsou zde sice zastoupeny zejména práce Karla Kaplana, jež jsou obecně proslulé svou pramennou minuciózností, ovšem i jeho samotného lze v tomto ohledu vnímat jako nositele určité dějinné zkušenosti a paměti, což by mohlo být v práci alespoň v úvodu reflektováno. Z Kaplanovy bohaté produkce věnované procesům a rehabilitacím to však rozhodně není vše (chybí zejména řada dílčích studií v časopisech, ale i některé důležité monografické práce – např. o sovětských poradcích, o StB a roli v procesech, o samotné osobě R. Slánského apod.) a bylo by dobré zde podat paletu oborových či mezioborových pohledů ve vši reprezentativnosti, když už ne úplnosti – kupříkladu by prospěl právně-historický pohled (viz třeba dílo V. Šimíčka a P. Molka s kolektivem, *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*). Zároveň zde postrádám literaturu zahraniční provenience – alespoň v překladové podobě – která by z historiografického pohledu téma více ukotvila a v řadě závěrů autorce ulehčila ve formování interpretačního rámce. Namátkou mě napadá souhrnná práce S. Fitzpatrick a M. Geyera *Za obzor totalitarismu* či práce W. Goldman *Vytváření nepřítele* pojednávající o každodenní atmosféře politických čistek a procesů v SSSR konce třicátých let. Jsem si vědom, že se jedná o paralely vzdálené, na druhou stranu inscenace procesů a vůbec filosofie absolutního (a někdy až absurdního) hledání nepřítele ve vlastních řadách bylo v ČSR inspirováno právě s těmito schémata. Velmi mi zde též chybí alespoň zmínka o pohledech slovenské historiografie, zejména když se mezi odsouzenými byly i slovenští protagonisté a vše se odehrávalo na bázi jednoho státu. Jsem si vědom, že autorka se i tak musela vyrovnat s celou řadou titulů, což bezesporu poctivě učinila, nicméně právě „promýšlení“ podstaty procesů a jejich následků v rámci tzv. socialistické diktatury je jedním z esenciálních předpokladů (a dílem i cílů) její následné interpretační práce.

Co do zastoupení pramenů autorka těží především z již vydaných vzpomínkových prací, dále pak z již natočených rozhovorů (různého druhu) a též z některých filmových či televizních dokumentů či výstupů z médií. Za velké pozitivum považuji skutečnost, že dokáže mezi těmito značně odlišnými druhy pramenů rozlišovat a rámcově z nich kriticky „vytěžit“

látku pro své interpretace. Milovníci archivních bádání budou v tomto případě zklamání absencí autorčiných vlastních bádání v dostupných fondech, nicméně vzhledem k cílům a formátu práce a také značnému stupni „probádanosti“ tématu největšího politického procesu považují tento nedostatek za efemérní.

Samotnou strukturu práce považují za promyšlenou a vhodně zvolenou, i když některé části mi přijdou poněkud problematické. V první řadě úvod je na můj vkus značně úsporný, odkazy na literatury příliš neoplývající a připomíná spíše rozšířený abstrakt. Na straně druhé plní svůj zásadní úkol, tj. seznámit čtenářstvo ve zkratce s cílem práce, jejíž geneze je vylíčena v dalších částech. V metodologické části, jež se mi jinak zdá zdařilá (zejména pak část o reflexivitě výzkumu), bych jen upozornil autorku na směřování pojmu „literatura“ a „prameny“.

Za vůbec nejslabší část práce považují vylíčení historického pozadí cestě ke Slánskému procesu, jeho průběhu a posléze procesu. Tato historická část, jejíž zařazení subjektivně chápu, je totiž spíše stručný, kompilačním převyprávěním více méně známých skutečností a to více méně především na základě Kaplanova líčení. Zde bych daleko více ocenil rekapitulaci stavu bádání o „době“, procesu jako takovém a také o následných rehabilitacích (byť tak autorka dílem již činí v rozboru „pramenů“). Právě zde se totiž – jako předstupeň autorčiných analýz a interpretací – skýtá prostor pro alespoň letmé vylíčení společenského vnímání procesů jako celku a vůbec atmosféry „budovatelského“ Československa, potažmo i zemí východního bloku v čase „horké fáze“ studené války. Chtěl bych proto požádat autorku o malé exposé na téma, co bylo vlastně cílem procesů v očích Sovětů, vedení KSČ, „obyčejných“ straníků a jak se k procesům stavěla samotná „veřejnost“ či jestli zde byly nějaké tendence (to vše očima soudobé české historiografie soudobých dějin).

Vlastní autorčiny analýzy a interpretace rozhovorů považují za velmi zdařilé, místy bych dílčí závěry více doprovázel právě odkazy na literatury či další prameny (např. dalších podobných svědectví mimo Slánského proces – namátkou mě napadají z řad postižených členů KSČ vzpomínky a editovaný deník Věry Tiché nebo vzpomínky Karla Borského, z „outsiderů“ – nekomunistů třeba paměti plukovníka Vladimíra Přikryla). Vzhledem k autorčině orientaci v doméně dějin traumatu bych se jí chtěl dotázat, zdali je možné typologicky srovnávat rodinnou paměť odsouzených a postižených z padesátých let z řad „komunistů“ a „nekomunistů“, jestli zde autorka vidí nějaké společné rysy, odlišnosti apod.?

Po formální stránce je práce sepsána na solidní úrovni, byť se v ní přeci jen místy objeví některé nedostatky (např. překlepy). Za velmi sugestivní považují zejména interpretační pasáže nebo ty části, kde autorka vkládá své vlastní postřehy a zkušenosti.

Diplomovou práci považují za zdařilou, doporučuji ji k obhajobě a hodnotím ji známkou 2 (velmi dobře), v případě mimořádně kvalitní obhajoby pak i s možností aspirace na stupeň nejvyšší (1).

V Praze 13. 9. 2016

PhDr. Pavel Mücke, Ph.D.